

АСАБЛІВАСЦІ “ПАЛАЖЭННЯ АБ ЗМЯНЕННЯХ ВА ЁЛАДКАВАННІ МЯСЦОВЫХ УСТАНОЎ ПА СЯЛЯНСКІХ СПРАВАХ” І ЯГО РЭАЛІЗАЦЫІ НА ТЭРЫТОРЫІ БЕЛАРУСІ (70-Я ГГ. ХІХ–ПАЧАТАК ХХ СТ.)

С. А. Галмачова, г. Мінск

У 1861 г. для правядзення аграрнай рэформы на ўзроўні губерні ствараліся губернскія па сялянскіх справах установы, а павета – павятовыя з’езды міравых пасрэднакаў [1]. На працягу 60-х гадоў ХІХ ст. у МУС паступалі шматлікія нараканні на дзейнасць міравых пасрэднакаў з розных губерняў. Ужо ў 1862 г. міністр унутраных спраў П.А.Валуеў ставіў пытанне аб рэарганізацыі гэтага інстытута. Новы міністр унутраных спраў А.Е.Цімашаў у 1873 г. прадставіў праект аб скасаванні інстытута міравых пасрэднакаў, які абмяркоўваўся ва ўрадавых колах і выліўся ў форму “Палажэння аб змяненнях ва ўладкаванні мясцовых устаноў па сялянскіх справах” 27 чэрвеня 1874 г. У выніку ва ўнутраных губернях інстытут міравых пасрэднакаў быў ліквідаваны [4]. Іх абавязкі ўскладаліся на павятовыя па сялянскіх справах прысутнасці і неад’емных членаў гэтых устаноў, а таксама на агульныя паліцэйскія, судовыя і натарыяльныя установы. У Віцебскай, Магілёўскай і Мінскай губернях інстытут міравых пасрэднакаў быў скасаваны ў 1878 г. [3]. У Віленскай і Гродзенскай міравыя пасрэднікі захаваліся да 1904 г., таму тут павятовыя па сялянскіх справах прысутнасці не ствараліся.

У адпаведнасці з законам 1874 г. павятовыя па сялянскіх справах прысутнасці ствараліся ў кожным павеце і былі калегіяльным органам улады ў процілегласць асабістай уладзе міравых пасрэднакаў. Прысутнасць складалася з павятовага прадвадзіцеля дваранства (старшыня), неад’емнага члена, павятовага спраўніка і старшыні мясцовай павятовай земскай управы, а таксама аднаго з ганаровых міравых суддзяў павета па запрашэнні міністра юстыцыі. У тых паветах, дзе не было прадвадзіцеляў дваранства, абавязкі старшыні павятовай прысутнасці выконваў адзін з яе членаў па выбары гэтай установы пасля зацвярджэння кандыдатуры міністрам унутраных спраў (арт. 1–2).

Неад’емныя члены павятовай прысутнасці прызначаліся на тры гады па аднаму на павет ці не менш аднаго на два паветы. Колькасць неад’емных членаў вызначалася губернскім земскім сходам, рашэнне якога прадстаўлялася праз губернатара на зацвярджэнне міністру ўнутраных спраў (арт. 3, 6).

Прызначэнне на пасаду неад’емных членаў вызначалася наступным чынам. Павятовыя па сялянскіх справах прысутнасці складалі спісы з мясцовых дваран-землеўладальнікаў, якія адпавядалі тым жа патрабаванням, што прад’яўляліся да міравых пасрэднакаў. Да ўтварэння павятовых прысутнасцяў названыя спісы складаліся павятовымі прадвадзіцелямі дваранства пры ўдзеле павятовых дваранскіх сходаў. З унесеныя у названыя спісы асоб губернскі павятовы сход на кожную пасаду неад’емнага члена абіраў па два кандыдаты. Затым гэты спіс ішоў губернатару, а той перадаваў яго на зацвярджэнне міністру ўнутраных спраў, які вызначаў на пасады неад’емных членаў з прадстаўленага яму спіса (арт. 5) [4]. Такім чынам, у адрозненне ад міравога пасрэднака, які ў адпаведнасці з палажэннямі закона 1861 г. быў асобай, практычна незалежнай ад мясцовай адміністрацыі,

неадменны член павятовай па сялянскіх справах прысутнасці падпарадкоўваўся міністру ўнутраных спраў і губернатару, што спрыяла цэнтралізацыі кіравання.

Адной з задач, якую ставіў перад сабой урад, было скарачэнне выдаткаў на ўтрыманне новых устаноў. Яна вырашалася тым, што ўсе члены прысутнасці не атрымоўвалі жалавання. Выключэннем была пасада неадменнага члена павятовай па сялянскіх справах прысутнасці. На яго ўтрыманне з губернскага земскага збора выдаткоўвалася па 1500 руб. штогод, а таксама на раз'езды – 500 руб. На канцылярскія расходы павятовай прысутнасці яе старшыне выдаткоўвалася па 500 руб. штогод. Гэтыя выдаткі адносіліся да абавязковых земскіх патрэб (арт. 8–9). Неад'емны член павятовай прысутнасці становіўся чыноўнікам VI класа і карыстаўся агульнымі правамі службы па вызначэнні ад урада [4].

На павятовыя па сялянскіх справах прысутнасці ўскладаліся некаторыя абавязкі былых міравых пасрэднікаў: зацвярджэнне валасных старшынь на пасадах, прывядзенне іх да прысягі; прызначэнне валасных старшынь у валасцях з насельніцтвам рознага веравызнання, калі не адбывалася выбранне на гэтую пасаду з ліку праваслаўных; спагнанні з службовых асоб сялянскага самакіравання; выдаленне з пасады неблаганадзейных валасных і сельскіх пісараў; разгляд скаргаў на неправільныя выбары службовых асоб; прызначэнне, па прадстаўленнях валасных старшынь, тэрмінаў правядзення валасных сходаў; зацвярджэнне мірскіх прыгавораў аб аб'яднанні дробных сельскіх грамад ці далучэнні іх да іншых; разгляд скаргаў памешчыкаў, грамад, асобных сялян і іншых асоб і устаноў на службовых асоб сялянскага самакіравання; справы па выдаленні “шкодных членаў” з грамады; зацвярджэнне прыгавораў сельскіх сходаў аб адданні нядоімшчыкаў на заробкі ў іншыя губерні і інш. Павятовая прысутнасць павінна была назіраць за сялянскім самакіраваннем, выдавала інструкцыі для кіравання валаснымі і сельскімі грамадамі, назірала за іх выкананнем, а ў выпадках яўнага перавышэння валаснымі судамі іх кампетэнцыі адмяняла іх прыгаворы (арт. 11, 15, 16, 18) [4].

Былыя справы міравога пасрэдніка па пазямельным уладкаванні сялян ускладаліся непасрэдна на неад'емнага члена павятовай прысутнасці: па размеркаванні і пераносу ўгоддзяў, пераносу сялянскіх сядзіб; па ісках сялян аб нерухомай маёмасці, набытай імі ў папярэдні час на імя памешчыкаў; па выкупных дагаворах; па перадачы ў казну дробнапамесных маёнткаў; па ўвядзенні для дзяржаўных сялян ўладальніцкіх запісаў; па разборы ўсіх спрэчак па ўстаўных граматах і інш. Неад'емныя члены павятовай прысутнасці з'яўляліся першай інстанцыяй па вырашэнні названых пытанняў (арт. 19, 20) [4].

Другая частка паўнамоцтваў былых міравых пасрэднікаў перадавалася павятоваму спраўніку і выконвалася апошнім незалежна ад ускладзеных на яго законам агульных паліцэйскіх абавязкаў: 1) папачэнне аб своечасовым і поўным паступленні з сялян падаткаў і выкупных плацяжоў; 2) спагнанне па хадайніцтвах памешчыкаў аброкаў і дадатковых выкупных плацяжоў, калі гэта патрабаванне памешчыка не абскарджвалася сялянамі. Калі ж сяляне не пагаджаліся з патрабаваннем памешчыка, то спраўнік перадаваў справу ў павятовую прысутнасць; 3) зацвярджэнне на пасадзе палявых і начных вартаўнікоў, а таксама выдаленне іх ад пасады ў асобных выпадках; 4) дазвол заключаць у турму асоб, выдаленых з грамады, у выпадку спробы бегства. Скаргі на дзеянні павятовых спраўнікаў па

пералічаных справах накіроўваліся ў губернскую па сялянскіх справах прысутнасць (арт. 21) [4].

Распрацоўшчыкі праекта закона 27 чэрвеня 1874 г. улічылі слабасць паўнамоцтваў міравых пасрэднікаў па спагнанню нядоімак з сялянства і прама ўсклалі гэты абавязак на павятовага спраўніка. Таму ў арт. 22 былі акрэслены правілы па спагнанні падаткаў, выкупных плацяжоў і аброкаў. Так, пры выбранні мер па спагнанні спраўнік павінен быў улічваць меркаванні валаснога самакіравання. Але на продаж рухомай маёмасці і на перадачу часткі мірскай зямлі ў часовае распараджэнне памешчыка патрабаваўся дазвол павятовай па сялянскіх справах прысутнасці, а аб канчатковым далучэнні часткі мірскай зямлі да памешчыцкіх угоддзяў за нядоімкі неабходна была згода губернскай прысутнасці. Пры гэтым выкананне пастановаў павятовай і губернскай прысутнасцяў наконт адабрання мірскай зямлі ў распараджэнне памешчыка адносілася да абавязкаў неадменных членаў прысутнасці. Кіраўнік казёнай палаты павінен быў назіраць, каб меры спагнання, выбраныя павятовым спраўнікам, не прыводзілі да страт для казны па спагнанні нядоімак па выкупных плацяжах і іншых казённых зборах (арт. 22) [4].

У выпадку невыканання службовымі асобамі валаснога і сельскага самакіраванняў сваіх абавязкаў па падпарадкаванні павятовому спраўніку, ён мог прымяняць меры, акрэсленыя арт. 125 “Агульнага палажэння” 1861 г., якія выкарыстоўваў у свой час міравы пасрэднік – заўвагі, вымовы, грашовы штраф да 5 руб. ці арышт да 7 дзён [5], і акрамя таго, часова вызваляць гэтых асоб ад пасады (арт. 23) [4].

Трэцяя частка паўнамоцтваў міравых пасрэднікаў і іх з’ездаў перадавалася натарыўсам (ці міравым суддзям), якія павінны былі сведчыць рознага роду дакументы. Пры гэтым дабрачынныя пагадненні паміж памешчыкамі і сялянамі аб памяншэнні сялянскага надзела павінны былі зацвярджацца губернскай па сялянскіх справах прысутнасці праз яе неадменнага члена. Акрамя таго, натарыўсам перадавалася сведчанне дагавораў аб найме ў сельскія работы ці на службу. Пры гэтым закон не адмяняў ранейшых правілаў сведчання асобных дагавораў і актаў у валасных праўленнях (арт. 25) [4].

Губернская па сялянскіх справах установа складалася з губернатара (старшыня), віцэ-губернатара, губернскага прадвадзіцеля дваранства, кіраўніка казёнай палаты, кіраўніка дзяржаўнымі маёмасцямі, старшыні губернскай земскай управы, пракурора ці яго таварыша (калі былі) і аднаго неадменнага члена. Губернская прысутнасць магла запрашаць на свае пасяджэнні з правам голаса неадменных членаў павятовых прысутнасцяў па справах, якія тычыліся адпаведных паведаў. Пасады членаў губернскай прысутнасці з мясцовых дваран-памешчыкаў (па запрашэнні ад урада і па выбары дваранства) ліквідаваліся (арт. 26). Неадменны член губернскай прысутнасці прызначаўся такім жа чынам, як і павятовай, і артымоўваў жалаванне з земскіх збораў у памеры 2000 руб. штогод (арт. 27) [4].

Такім чынам, новае Палажэнне, на думку заканадаўцаў, павінна было папершае, зменшыць выдаткі на ўтрыманне сялянскіх устаноў, па-другое, ліквідаваць адзінаўладдзе ў кіраванні сялянамі ў асобе міравога пасрэдніка, па трэцяе, павялічыць паўнамоцтвы мясцовых устаноў па спагнанню з сялян нядоімак па

выкупных плацях і падатках, па-чацвертае, павысіць эфектыўнасць дзейнасці і цэнтралізацыю органаў мясцовага кіравання “сялянскай справай”.

Закон 1874 г. распаўсюджваўся на тры губерні імперыі, дзе былі ўведзены як земскія, так і міравыя судовыя ўстановы па статутах 1864 г. (арт. 1) [4]. Таму ў заходніх губернях працягваў дзейнічаць інстытут міравых пасрэднікаў.

Перад губернатарамі заходніх губерняў міністэрствам унутраных спраў было пастаўлена пытанне аб мэтазгоднасці ліквідацыі названага інстытута на падначаленай ім тэрыторыі. У маі 1875 г. магілёўскі губернатар А.С.Дзембавецкі ў прадстаўленні на імя міністра ўнутраных спраў адзначаў, што “з-за неразвітасці масы сялянскага саслоўя патрабуецца ўзмоцненае і пастаяннае назіранне” за дзеяннямі сялянскага самакіравання ў губерні [6, л. 7 зв.].

Мінскі губернатар М.В.Чарыкаў у сакавіку 1876 г. заўважаў, што на падставе вялікай колькасці скаргаў на дзеянні службовых асоб сялянскага самакіравання ён пераканаўся, што “існаваўшае адзінаасобнае назіранне... нявыгодна адлюстроўваецца на правільнасці ходу спраў у валасцях, а разам з тым і на побыце сялян”. Па прычыне амаль поўнай непісьменнасці выбарных службовых асоб сялянскага самакіравання апошнія апынуліся пад уладаю пісараў, якія, “знаходзячыся ў поўнай залежнасці ад міравых пасрэднікаў, ці змяняюцца ці перамяшчаюцца імі з месца на месца па самаўпраўнасці, альбо карыстаюцца асабліва іх дабразычлівасцю і паслабленнем, і, такім чынам,... сяляне Мінскай губерні пазбаўлены ўсякага самакіравання...”. Далей М.В.Чарыкаў адзначаў, што ў валасцях ўсё залежала выключна ці ад міравога пасрэдніка, ці ад поўнасцю падначаленага яму пісара. Губернатар заўважаў, што былі выпадкі, калі “сяляне цэлыя гады стамляюцца пад бескантрольным цяжарам самаўпраўнасці і карысці; скаргі іх не толькі не знаходзяць абароны і праўды, але яшчэ больш спаганяюцца на іх жа саміх. Такое становішча спраў у валасцях... паказвае неабходнасць... увядзення ў дзеянне [у Мінскай губерні. – С.Т.] Палажэння 1874 г. па пераўтварэнні мясцовых па сялянскіх справах устаноў” [6, л. 13–13 зв.]. М.В.Чарыкаў лічыў, што Палажэнне 27 чэрвеня 1874 г. “ліквідуе аднаасобную ўладу міравых пасрэднікаў па разборы скаргаў, рашэнні спраў і прызначэнні ці звальненні службовых асоб валаснога кіравання”. Пасля перадачы гэтых абавязкаў калегіяльным павятовым па сялянскіх справах установам “назіранне за ходам спраў у валасцях будзе ўскладзена на кожнага з членаў названых прысутнасцяў і павінна ўздзейнічаць больш дабратворна... на развіццё самакіравання, на дабрабыт народа, на правільнасць хода спраў у валасцях, на паспяховае паступленне казённых збораў” [6, л. 9].

У ліпені 1876 г. кіруючы міністэрствам юстыцыі Э.В.Фрыш адзначаў, што паколькі ў дзевяці заходніх губернях не ўведзены земствы, то і пасада неадменнага члена не магла быць “замешчана па выбары прадстаўнікоў мясцовага насельніцтва з асоб, якія карысталіся ... асаблівым яго даверам”, і па неабходнасці павінны былі б замяшчацца па меркаванні той жа ўлады, якая прызначала пасрэднікаў, гэта значыць – губернатара. “Такім чынам, – рабіў выснову Э.В.Фрыш, – па сутнасці, неадменныя члены ў заходніх губернях нічым не будуць адрознівацца ад сучасных пасрэднікаў, за выключэннем толькі іншага наймення пасады, а таму не ўяўляецца падстаў чакаць больш выдатных вынікаў іх дзейнасці” [6, л. 21]. Ён лічыў замену міравых пасрэднікаў і іх з’ездаў неадменнымі членамі і павятовымі прысутнасцямі да

ўвядзення ў заходніх губернях земскага палажэння 1864 г. “заўчаснай і залішняй”, а мэтазгодным меркаваў проста скараціць колькасны склад міравых пасрэднікаў у губернях [6, л. 21 зв. – 22].

Праект закона абмяркоўваўся ў Аб’яднанай прысутнасці Галоўнага Камітэта аб уладкаванні сельскага стану і Дэпартамента Дзяржаўнай эканоміі па прадстаўленні міністра ўнутраных спраў. Меркаванне Агульнага схода Дзяржаўнага Савета 4 красавіка 1878 г. зацвердзіў Аляксандр II. У выніку дзеянне закона 1874 г. было распаўсюджана толькі на Віцебскую, Мінскую і Магілёўскую губерні [3]. Аднак у яго былі ўнесены істотныя змены.

Мясцовыя губернатары самі вызначалі склад павятовай па сялянскіх справах прысутнасці (арт. 1). У кожнай з іх, акрамя аднаго, вызначанага законам 1874 г., часова прызначаўся яшчэ адзін неад’емны член прысутнасці на два гады (арт. 2). Вызначэнне колькасці неадменных членаў па паветах у адпаведнасці з неабходнасцю ўскладалася на мясцовую губернскую па сялянскіх справах прысутнасць пасля зацвярджэння міністрам унутраных спраў па ўзгадненні з міністрам фінансаў. Пры гэтым выдаткі на ўтрыманне асабовага склада устаноў па сялянскіх справах павінны былі быць не вышэй, чым выдаткоўваліся да распаўсюджання новага закона (арт. 2) [3].

Прызначэнне на пасаду неад’емнага члена павятовай прысутнасці вызначалася міністрам унутраных спраў па прадстаўленні губернатараў, без выбараў кандыдатаў на павятовым дваранскім сходзе (арт. 4). Дзеля заахвочання на пасаду вызначалася, што калі асобы, прызначаныя неад’емнымі членамі, да гэтай пары атрымоўвалі аклады звыш 2000 руб., то гэтыя памеры захоўваліся (арт. 5). Старшыні павятовых па сялянскіх справах прысутнасцей атрымоўвалі 1800 руб. жалавання і 200 руб. на раз’езды штогод. Пры гэтым асобы, якія атрымоўвалі па пасадзе старшынь павятовых з’ездаў міравых пасрэднікаў больш высокія аклады, захоўвалі былое жалаванне. Названыя выдаткі ўскладаліся на пазямельны губернскі земскі збор (арт. 6). У тых паветах Магілёўскай губерні, якія мелі на момант увядзення закона адзін агульны з’езд міравых пасрэднікаў, прызначаўся агульны для павятовых прысутнасцяў старшыня з мясцовых прадвадзіцеляў дваранства па выбары губернатара і з зацвярджэннем міністра ўнутраных спраў (арт. 7)[3].

Як адзначалася, у адпаведнасці з законам 1878 г. часова ўводзілася пасада дадатковага неадменнага члена павятовай прысутнасці, якая павінна была быць скасавана праз два гады. Але па хадайніцтвах губернатараў у Віцебскай і Мінскай губернях іх паўнамоцтвы працягваліся, пачынаючы з 1880 г., кожны раз на тры гады [7, л. 81, 103, 110–114, 127]. Так, у 1896 г. віцебскі губернатар адзначаў, што “справаводства ў павятовых па сялянскіх справах прысутнасцях, у параўнанні з 1870 і 1880 гадамі, узрасло ў некалькі разоў і дасягнула вельмі вялікіх памераў, асабліва ў Віцебскім, Гарадоцкім, Дзвінскім, Дрысенскім і Лепельскім паветах, складаючы ў 1885 г. толькі 2 704 справы, у 1895 г. іх колькасць павялічылася да 12 817, а ў некаторыя ж гады колькасць спраў, вырашаных павятовымі па сялянскіх справах прысутнасцямі, перавышала названую лічбу (у 1891 г. – 16846, у 1892 г. – 18202) [7, л. 5–5 зв.]. У 1898 г. міністр унутраных спраў адзначаў, што да гэтага часу пасада другога неадменнага члена захавалася ў 8 з 11-ці павятовых па сялянскіх справах прысутнасцяў Віцебскай губерні і ў 8 з 9-ці Мінскай губерні [8, л. 2–4].

25 красавіка 1878 г. таварыш міністра ўнутраных спраў накіраваў віцебскаму, мінскаму і магілёўскаму губернатарам цыркуляр аб неадкладнай рэалізацыі закона 4 красавіка 1878 г. Мінская губернская па сялянскіх справах установа на тэрміновым пасяджэнні пастанавіла: аб скасаванні пасад міравых пасрэднікаў і ўвядзенні ў дзеянне Палажэння 27 чэрвеня 1874 г. “Аб змяненнях ва ўладкаванні мясцовых па сялянскіх справах устаноў” апавясціць усіх павятовых прадвадзіцеляў дваранства Мінскай губерні, міравыя з’езды, павятовых спраўнікаў і міравых пасрэднікаў і іх кандыдатаў. Апошніх прасіць падрыхтаваць для перадачы ў новаўтвораныя павятовыя прысутнасці спісы спраў, папер і маёмасці, зрабіць вопісы да іх, а таксама прадставіць у губернскую па сялянскіх справах прысутнасць у месячны тэрмін ведамасці спраў скончаных і няскончаных па кожным пытанні асобна (па выкупу надзелаў, адмежаванню ўгоддзяў і інш.). Губернская прысутнасць прапанавала старшыням былых павятовых з’ездаў міравых пасрэднікаў за два тыдні прадставіць све меркаванні наконт неабходнай колькасці неадменных членаў у кожным павеце [2, л. 1–4 зв.]. У выніку амаль з усіх паведаў былі атрыманы адказы аб неабходнасці мець не менш двух неадменных членаў.

22 мая 1878 г. Мінскі губернатар дакладаў міністру ўнутраных спраў свае меркаванні: паколькі ў Мінскім, Барысаўскім і Ігуменскім паветах амаль скончана адмежаванне сялянскіх надзелаў, то ў іх неабходна прызначыць па аднаму неадменнаму члену. Акрамя таго, аднаго спецыяльнага члена на гэтыя тры паветы ў распараджэнне губернскай прысутнасці для выканання асобных даручэнняў у тых з паведаў, дзе гэта будзе неабходна “для паспяховасці сялянскай справы”. У астатнія 6 паведаў (Навагрудскі, Бабруйскі, Слуцкі, Пінскі, Рэчыцкі і Мазырскі) з-за іх вялікіх памераў, шчыльнасці насельніцтва і “палескага характару” тэрыторыі, дробнасці і цэраспалоснасці ўчасткаў прызначаліся па два неадменных члены. Мінскі губернатар прадставіў спіс асоб, якіх ён прапаноўваў прызначыць неадменнымі членамі губернскай і павятовых прысутнасцей. Губернатар адзначыў, што за штатам засталіся шэсць міравых пасрэднікаў, якія ў свой час былі запрошаны “з унутраных губерняў” і якія ў новых умовах апынуліся ў цяжкім матэрыяльным становішчы. Таму ён хадайнічаў аб прызначэнні ім заштатнага ўтрымання на агульнай падставе ці ў памеры паўгадавога жалавання [2, л. 22–25].

Практычна ўсе міравыя пасрэднікі Мінскай губерні ў канцы мая – пачатку чэрвеня прадставілі звесткі, запатрабаваныя Мінскай губернскай па сялянскіх справах установай [2, л. 29–81]. 21 ліпеня 1878 г. на падставе закона 1874 г. была адкрыта Мінская губернская па сялянскіх справах прысутнасць, якая абвясціла прызначаных МУС неадменных членаў павятовых прысутнасцей і зрабіла распараджэнне аб неадкладным адкрыцці павятовых па сялянскіх справах прысутнасцяў [2, л. 105–106]. У тэрмін з 27 ліпеня па 5 жніўня 1878 г. апошнія пачалі сваю работу. Такім чынам, з часу падпісання ўказа да пачатку дзейнасці новых устаноў прайшло толькі чатыры месяцы, ў той час як у многіх “унутраных губернях” у 1874–1875 гг. гэты перыяд доўжыўся значна больш чым 6 месцаў. У беларускіх губернях гэты працэс быў паскораны за кошт таго, што стварэнне павятовых па сялянскіх справах прысутнасцей не залежыла ад меркаванняў земскіх сходаў, якіх у беларускім краі проста не існавала.

Такім чынам, дзеянне “Палажэння аб змяненнях ва ўладкаванні мясцовых устаноў па сялянскіх справах” ад 27 чэрвеня 1874 г. было распаўсюджана на Віцебскую, Мінскую і Магілёўскую губерні 4 красавіка 1878 г., а ў Віленскай і Гродзенскай губернях працягваў існаванне інстытут міравых пасрэднікаў. Тэа асаблівасці, якія набыло новае Палажэнне ў беларускіх губернях, тлумачацца адсутнасцю ў краі земскіх устаноў і дваранскіх сходаў, а таксама вялікай колькасцю спраў па адмежаванню сялянскіх надзелаў.

Літаратура і крыніцы

1. Положение о губернских и уездных по крестьянским делам учреждениях // Полное собрание законов Российской империи (далее – ПСЗРИ). – 2-е собр. – Т. 36 (1861 г.). – Отд. I. – СПб., 1863. – № – 36660.

2. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў г. Мінску (НГАБ). Ф. 242. Воп. 1. Спр. 1884.

3. Об упразднении должностей Мирowych Посредников в губерниях Минской, Витебской и Могилевской // ПСЗРИ. – Собр. 2-е.– Т. 53 (1878 г.). – Отд. I. – СПб., 1880. – № 58352.

4. Высочайше утвержденное Положение об изменениях в устройстве местных учреждений по крестьянским делам // Полное собрание законов Российской империи (далее – ПСЗРИ). – Собр. 2-е.– Т. 49 (1874 г.). – Отд. I. – СПб., 1876. – № 53678.

5. Общее положение о крестьянах, вышедших из крепостной зависимости // ПСЗРИ. – 2-е собр. – Т. 36 (1861 г.). – Отд. I. – СПб., 1863. – № 36657.

6. Расійскі дзяржаўны гістарычны архіў у г. С.-Пецярбургу (РДГА). Ф. 1405. Воп. 74, 1876 г. Спр. 6700.

7. РДГА. Ф. 1291. Воп. 38, 1880 г. Спр. 2.

8. РДГА. Ф. 1291. Воп. 54, 1900 г. Спр. 229.